

הרב יצחק הלוי

רב היישוב קרני שומרון

"תשובו" כעין תדורו בסוכה

ראשי פרקים

- א. "תשובו" - כעין תדורו
- ב. אכילת עראי ושינת עראי
- ג. חולים ומשמשיהם - פטורים מן הסוכה
- ד. שניים אוחזין" בסוכה
- ה. מזוזה בסוכה
- ו. בית קבע שהפכו לסוכה
- ז. סוכה במרפסת
- ח. סיכום

לזכרו של חבר, שכן קרוב, אהוב ואוהב
 שילה הי"ד בנס של הרב גד וחנה לוי, יבלח"א
 שילה נולד בשלהי חדש תשרי (בכ"ח בתשרי) כשבוע ימים לאחר חג הסוכות.
 בתלמוד הירושלמי במסכת סוכה (פ"ב ה"ג) נאמרה הלכה בהלכות סוכה: צריכים הכוכבים, שיהיו
 נראים מתוכה. וכך נפסק להלכה בשו"ע או"ח תרל"א, ג.
 מקורה של הלכה זו, נובע, כפי הנראה, מחזיונו המפורסם של אאע"ה בברית בין הבתרים. שם
 מסופר על אברהם: "ויוצא אותו החוצה - ויאמר: הבט נא השמימה וספור את הכוכבים, אם
 תוכל לספור אותם. ויאמר לו: כה יהיה זרעך!" (בראשית ט"ו ה)
 משמעו של דבר, כי מי שנמצא מבפנים, אין הוא מסוגל לראות את הכוכבים. ועל-כן, בכדי
 להתבונן בכוכבים, נזקק אאע"ה לצאת החוצה.
 והואיל ומצוות ישיבת סוכה היא לצאת מדירת קבע לדירת עראי, הרי שבכדי שזוהי תחשב באמת
 ליציאה, צריך שייראו הכוכבים. וזוהו הסימן לכך, שנמצאים בחוץ.
 היה בו בשילה הי"ד, המינון היפה הזה של שילוב בין הדבקות במטרה, אומץ הלב, הגבורה,
 הנחישות, חירוף הנפש מצד אחד, לבין הצניעות, השקט הביישנות, מאידך. מין "עדינו העצני" שכזה:
 עדינות במסווה של קשיחות. וכששילה יצא מחוץ לכתלי הישיבה, בכדי שייראו הכוכבים, גילינו
 גם את הכוכב שבו, שאותו הצליח להצניע כל העת בפשטות ובענווה.
 ולפתע, בלילה מכוסה כוכבים, כבה כוכבו של שילה והועם האור ולקו המאורות.
 יהיו נא דברינו בהלכות ישיבת סוכה לרצון ולעילוי נשמתו של שילה, וכוכבו של שילה יראה
 במהרה מבעד לסוכת השלום, שיפרוש הקב"ה על עם ישראל.

א. "תשבו" – כעין תדורו

"בסוכות תשבו שבעת ימים. כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" (ויקרא כ"ג מב). פסוק זה מהווה את המפתח ואת הבסיס המרכזי להלכות ישיבה בסוכה.

וכמו שדרשו חז"ל במסכת סוכה בדף כ"ח ע"ב: ת"ר: "תשבו" כעין: תדורו! מכאן אמרו: שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי. כיצד? היו לו כלים נאים, מעלן לסוכה. מצעות נאות – מעלן לסוכה, אוכל ושותה ומטייל בסוכה, ומשנן בסוכה.

ב. אכילת עראי ושינת עראי

דבר ידוע הוא, שבעוד שאכילת עראי מותרת מחוץ לסוכה, הרי ששינת עראי מחוץ לסוכה – אסורה. וכך שנינו בסוכה כ"ה ע"א: אוכלין ושותין עראי מחוץ לסוכה. וכך נפסק בשו"ע או"ח תרל"ט ס"ב ובעניין שתייה בסוכה, עיין "שער הציון" תרל"ט (כט).

ובברייתא בסוכה כ"ז סוף ע"א שנינו: אוכלים אכילת עראי חוץ לסוכה, ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה. והגמרא שם חקרה: מ"ט? והשיבה: אמר רב אשי: גזירה, שמא יירדם. כלומר, שמא תחטפנו שינה, וישן שינת קבע (רש"י), דהיינו, בשינה, אין לאדם שליטה לעצור את עצמו בזמן, לבל יגרר לשינת קבע. מה שאין כן באכילה.

והקשה שם אביי על רב אשי מתפילין: אלא הא דתניא: ישן אדם שינת עראי בתפילין, אבל לא שינת קבע. ליחוש שמא יירדם! והשיבו שהמדובר בברייתא דתפילין, במוסר שינתו לאחרים. כלומר, מבקש מחברו, שיעיר אותו. וגם על כך הקשו: ערבך, ערבא צריך! [הערב לך, צריך מי שיהיה ערב לך]

ותרצו דבתפילין איירי במניח ראשו בין ברכיו. ורבא אמר: אין קבע לשינה! כלומר, גם מעט שינה, מפיגה את העייפות. אם כן, גם שינת עראי נחשבת לשינה, לעניין סוכה. מה שאין כן בתפילין. שם קיימת הבעיה של היסח הדעת. ולכן, שינת עראי בתפילין מותרת, לפי שבשינת קבע, יש היסח הדעת; בעוד שבשינת עראי, אין היסח הדעת.

ואמנם, כך נפסק בשו"ע או"ח תרל"ט ס"ב. ועיין שם ב"משנה ברורה" ס"ק יא. ובבה"ל שם בד"ה: "אפילו שינת עראי" הוסיף; ואפילו מניח ראשו בין ברכיו,

דודאי לא אתי להשתקע בשינה, גם כן אסור, לתירוצא דרבא, דהוא בתרא. ע"כ. כלומר, איסור שינת עראי מחוץ לסוכה איננו נובע מפאת החשש שמא ישתקע בשינה, אלא שזהו איסור עצמי ופשוט.

לאור כל האמור, אנחנו מקבלים "תמונת מצב" ולומדים על חשיבות עניין השינה בסוכה. זוהי "מצוות עשה" מן התורה. ובשינה מחוץ לסוכה הרי זה בכלל מבטל מ"ע מהתורה.

אמנם, יש להזכיר את הפטור, שעליו מצביע הרמ"א שם בסי' תרל"ט סע' ב וז"ל: ומה שנוהגים להקל עכשיו בשינה, שאין ישנים בסוכה רק המדקדקים במצוות, י"א משום צינה. דיש צער לישון במקומות קרים. והוסיף: ולי נראה, משום דמצוות סוכה: איש וביתו. איש ואשתו, כדרך שהוא דר כל השנה. ובמקום שלא יוכל לישון עם אשתו, שאין לו סוכה מיוחדת – פטור.

על טעם זה, הטעם השני, חולק הגר"א בבאורו לשו"ע, וגם המג"א הסתייג מנימוק זה. ועיין ב"משנה ברורה" שם בסי' תרל"ט ס"ק ח"י.

ג. חולים ומשמשיהם – פטורים מן הסוכה

לסוגיא הנ"ל, יש השלכות על שאלה מעניינת שנידונה באחרונים בוריאציות שונות. כגון: אשה שאיננה מסוגלת לישון לבד בבית, האם היא פוטר את בעלה מחיוב שינה בסוכה? או: אשה שנמצאת בחדש התשיעי להריונה, והיא חוששת להישאר לבד בבית, שמא תזדקק "להקפצה" לבית-היולדות. אשר על-כן, מבקשת היא שבעלה יישן בבית. האם מצב כזה פוטר את הבעל מחיוב שינה בסוכה?

במשנה בסוכה פרק ב', משנה ד שנינו: חולים ומשמשיהם, פטורים מן הסוכה. והכי איתא בסוכה כ"ה ע"א. ושם בדף כ"ז ע"א שנינו: ת"ר: חולה שאמרו, לא חולה, שיש בו סכנה, אלא אפילו בחולה, שאין בו סכנה. אפילו חש בעיניו ואפילו חש בראשו. והגמרא מעידה שם על רשב"ג: אמר רשב"ג: פעם אחת חשתי בעיני בקיסרי, והתיר רבי יוסי בריבי לישן אני ומשמשי חוץ לסוכה. וכך נפסק בשו"ע או"ח תר"מ ס"ג.

מהו מעמדו של מי שאיננו מסוגל להירדם? של מי שסובל מנדודי שינה? נראה לומר שדינו כדן חולה שאין בו סכנה. שכן, בנדרים ט"ו ע"א: אמר רבי יוחנן: שבועה שלא אישן שלושה ימים, מלקים אותו, וישן מיד. כלומר, חוסר שינה מוגדר

כמצב של חולה שאין בו סכנה. ולכן, גם התירו לאדם כזה הסובל מנדודי שינה ליטול בשבת גלולות שינה. [עייין משנ"ב שכ"ח ס"ק א ובשו"ת "משנה הלכות" חלק ד', סי' נ"א, ס"ק ב. וכן ב"שמירת שבת כהלכתה" ח"א פרק ל"ג, סע' טז ובעמ' תס"ז].

ממילא, אישה כזו הסובלת מחרדה, ואשר עקב כך איננה מסוגלת להירדם לבדה בבית, הרי שהיא נדונה בסטטוס של **חולה שאין בו סכנה**, ופוטרת היא גם את **משמשיה, את בעלה, מן השינה בסוכה.**

ויתכן, דהוא הדין נמי במי שנזקקת לסייעו של בעלה להאכלת תינוקם בלילה.

ויתכן דיש לחלק. דבמינקת ובמאכילה את בנה, איננה נחשבת לפי שעה לחולה. מה שאין כן זו הזקוקה לשינה ואיננה יכולה להירדם, מן הפחד.

אם הבתנה זו נכונה, הרי שגם אישה הנמצאת בחדש התשיעי להריונה איננה "משחררת" את בעלה מחיוב השינה בסוכה. שכן, היא משתייכת יותר לקטגוריא של האישה הנזקקת לסייעו של בעלה בהאכלת התינוק בלילה. ואינה דומה לאישה הסובלת מנדודי שינה, אשר נחשבת כבר **במצבה העכשווי, לחולה שאין בו סכנה.** מה שאין כן האישה המעוברת בחדש התשיעי להריונה, אשר איננה נחשבת לפי שעה, לחולה בכלל.

ושמעתי, שכן פסק מוריניו פוסק הדור הגרי"ש אלישיב שליט"א. וחתנו הגר"ח קנייבסקי שליט"א החזיק החרה אחריו והוסיף: הגע עצמך, אדם זקן שיש לו יארצייט בליל יו"ט של סוכות, או בשבת חוהמ"ס, ועליו לעבור לפני התיבה, וסוכתו ממוקמת על גג הבית בגובה של חמש קומות, כך שהעניין מגביל אותו ביותר. היעלה על הדעת לפטור אותו ממצוות סוכה בשל הקושי לעלות ולרדת מן הסוכה לבית הכנסת?! בודאי שלא! אם-כן, ה"ה נמי באישה מעוברת.

ובכל זאת, נלע"ד, באישה שהיא חוששת לישון לבדה בבית, ואיננה מסוגלת להירדם לבד, הדין שונה וכמבואר בפנים.

ד. "שניים אוחזין" בסוכה

ומעניין לעניין באותו עניין. איך נוהגים למעשה, כאשר ישנה, סוכה מצומצמת לשני מקומות לינה. מי משני הילדים יישן עם האב בסוכה, הבן הגדול זה שמעל גיל בר-מצווה, או הבן הקטן, שהוא מתחת לגיל בר-מצווה?

לכאורה, פשיטא **שהבן הגדול** המחוייב במצוות, הוא קודם לקטן! ברם, יש לציין, כי מבחינת **חיובי האב** כלפי ילדיו, הרי שחובתו היא **כלפי בנו הקטן** דווקא, מדין חינוך. שהרי חייב הוא בחינוכו. ומצווה זו מוטלת על **האב**, כידוע. עיין ברש"י בברכות מ"ח ע"א בד"ה: "עד שיאכל כזית דגן".

והנה **בשני ילדים גדולים**, ששניהם מעל גיל בר מצווה, עלתה הצעה, שהאחד מהם יישן בסוכה, ו**בעודו ישן**, "יישאוהו במוט בשניים" ויוציאוהו החוצה מן הסוכה אל הבית, ויכנס אחיו לישון תחתיו. שכן, במצב שהוא בעודנו ישן, הריהו **מופקע** מכל המצוות.

ואולם, היו שדחו הצעה זו, בנימוק פשוט: מצוות הסוכה כוללת לא רק את **פעולת השינה** הראשונית, אלא גם את **המצב** שנוצר, את ההמשכיות, את **מצב השינה**. ולא כל כמיניה דמאן דהוא **להפקיע** מחברו מצווה זו, **גם לא בעת אונסו** (=שינתו). וטענה זו שמעתי בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל.

אלא שהרעיון הנ"ל, נלע"ד מעשי וניתן לישום בשני בנים, שהאחד מהם גדול מעל גיל בר מצווה והשני קטן מתחת לגיל בר מצווה. שכן, מכיוון שזוהי **מצווה המוטלת על האב** כלפי בנו הקטן מדין חינוך. אם-כן, יש מקום לטעון ולומר, כי **רק הפעולה ההתחלתית** היא המצווה. ואילו לאחר מכן, כשהילד ישן, **אין כבר דין חינוך**. אם כן, ניתן "להרדים" את הקטן תחילה בסוכה. ורק לאחר מכן, לאחר שיירדם, "לשלוף אותו החוצה" ולתפוש את מקומו...

שאלה דומה עלתה, כאשר ישנו מקום בסוכה מלבדו, גם **לאשתו** או **לבנו הקטן**. במושכל ראשון היה נראה לומר, **שבנו הקטן קודם**, משום דזה **חיובו על אביו**. ואילו אשתו, **פטורה** מן הסוכה, משום דהוי **מצוות עשה שהזמן גרמא**. וכדילפינן מ"**כל האזרח** בישראל" (ויקרא כ"ג מב), דאתא **למעט נשים מחיוב סוכה** (סוכה כ"ח ע"א). וכבר עמדו שם בגמרא (בע"ב) על הצורך במיעוט מיוחד לנשים מחיוב סוכה מן הפסוק, דתיפוק ליה משום דהו"ל מצוות עשה שהזמן גרמא! ותרצו שני תירוצים: או משום דכתיב: "תשבו", כעין תדורו, והיה מקום **לחייב** את האישה, בסוכה משום כך. או משום שהיתה הווא אמינא ללמוד **גזירה שווה** של "חמישה עשר" – "חמישה עשר" מחג המצות, ששם **נשים חייבות** בכל מצוות החג, כגברים. ולכן נזקקו הנשים לפטור מיוחד ע"י מיעוט מן הפסוק הנ"ל.

על כל פנים, אישה **מופקעת מעיקר הדין**, ממצוות ישיבת סוכה. אם-כן, יש לומר כשישנו מקום פנוי אחד לה או לבנה הקטן, הרי **שבנה הקטן קודם** לישון בסוכה ליד אביו.

ואולם, מאידך גיסא, יש לומר דבשינת האישה בסוכה, כשבעלה עמה, הריהו מקיים **דין תורה: "תשבו" – כעין תדורו!** מה שאין כן **בחינוך בנו הקטן**, שזוהי **מצווה דרבנן**. ולכן, אולי מוטב, **שאשתו תישן בסוכה** ולא בנו הקטן.

כמובן, אם כנים אנחנו בקביעה זו, הרי שיש לומר, שכל פטור האישה מן הסוכה אם מצד **מצות עשה שהזמן גרמא**, או מן הכתוב: **"כל האזרח"**, הרי שפטור זה נוגע לגבי אישה **פנויה**. דהיינו **רווקה, אלמנה או גרושה**. אבל **באישה נשואה**, נהי דהיא פטורה **מצד עצמה**, אך **מחוייבת היא מצד בעלה**, על מנת שיוכל לקיים בעצמו: **"תשבו" – כעין תדורו**. וכמו שכתבו תוד"ה: **'אשה בעלה משמחה' בר"ה ו' ע"ב**, שאע"פ שאין האישה מחוייבת במצוות החג, ומשום דהוי מעשהז"ג, מכל מקום **חייבת משום בעלה**, שאיננו יכול לשמוח בלעדיה. וכן כתב הר"ן בריש פרק ב' דקידושין (בדף ט"ז ע"ב מדפי הר"ף בראש העמוד) שאע"פ שהנשים **פטורות ממצוות פרייה ורבייה**, בכל זאת, **יש להן מצווה**, כאשר הן מקיימות אותה המצווה, לפי שהן **מסייעות** לבעליהן בקיומה של מצווה זו.

אם-כן, ה"ה בנידן דידן. אמנם, אין לה לאישה, **חיוב עצמי** של ישיבה בסוכה, אך מקיימת היא **מצווה** בישיבת הסוכה, בכך **שמסייעת** היא לבעל **במימוש מצוות העשה "תשבו"**, **כעין תדורו!** ועיין עוד ב"תורה תמימה" ויקרא כ"ג מב או"ק קס"ט. ממילא, כאמור, אשתו קודמת לשינה בסוכה לבנו הקטן, וכאמור.

ה. מזוזה בסוכה

שאלה נוספת הנוגעת לדין **"תשבו" כעין תדורו בסוכה**, היא שאלת הצורך בקביעת **מזוזה** בפתחה של הסוכה, אם הפתח עונה לאמות המידה של הלכות מזוזה. דהיינו, ישנה צורת הפתח, ישנה דלת, ישנו גבה מינימלי לפתח; עשרה טפחים. ישנו רחב מינימלי לסוכה: ארבע אמות על ארבע אמות.

במשנה במסכת מעשרות פרק ג', משנה ז שנינו: **סוכת החג בחג** – רבי יהודה מחייב; **וחכמים פוטרים**. מוקד הדיון שם הוא לעניין **קביעות למעשר**. כאשר רבי יהודה סובר שהסוכה בחג הסוכות דינה **כדירת קבע**. ואילו **חכמים** סבורים שסוכה **איננה חשובה דירת קבע**. ולכן, איננה קובעת למעשר. וכמובן, הלכה כחכמים.

ובגמרא ביומא דף י' סוף ע"א איתא: ותני עלה: רבי יהודה מחייב בעירוב ובמזוזה ובמעשר. וממילא, **חכמים פוטרים סוכה ממזוזה**, וכמו שאמרו במחלוקתם

המקורית בעניין מעשר. ואכן, כך נפסק בשו"ע יו"ד בהל' מזוזה בסי' רפ"ו סע' יא: **סוכת החג בחג** והבית שבספינה והחנויות שבשווקים **פטורים** (=מן המזוזה). וכך גם כתב "הפרי מגדים" בהל' סוכה או"ח בסו"ס תרמ"ג במשבצות זהב ס"ק ד **דמזוזה בסוכה – פטור**. ודבריו הובאו ב"משנה ברורה" בסי' תרכ"ו ס"ק כא.

ההסבר להלכה זו פשוט ומובן: **מזוזה, זהו דין בדירת קבע**; ואילו **בסוכה קי"ל דירת עראי וכחכמים** הנ"ל ודלא כרבי יהודה. וכך קבע רבא בריש מסכת סוכה, ב' ע"א, בהתייחסו לדין המשנה שם **הפוסלת סוכה שהיא גבוהה מעל עשרים אמה**. ורבא מנמק את דין המשנה בכך: "בסוכות תשבו שבעת ימים!" (ויקרא כ"ג מב). אמרה תורה: כל שבעת הימים **צא מדירת קבע ושב בדירת עראי**. עד עשרים אמה אדם עושה דירתו **דירת עראי**. למעלה מעשרים אמה, אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא קבע. ולכן רבי יהודה שם במשנה **מכשיר סוכה מעל עשרים אמה ואזל לשיטתו דסוכה, דירת קבע**.

1. בית קבע שהפכו לסוכה

בית קבע שהפכו בימי חג הסוכות לסוכה לעניין מזוזה, האם הוא מופקע מחיוב מזוזה או חייב? כמובן, אם נאמר שבימי החג פטור אותו הבית, שהפכוהו לסוכה מחיוב מזוזה, אם-כן, תשאל שאלה נוספת: האם נכון יהיה לומר, שלאחר החג יש **לעקור אותה המזוזה הקיימת**, בהנחה שהשארנו אותה במקומה בימי החג, **ולחזור ולקבוע אותה מחדש ובברכה**. מאחר דאי לאו הכי, הוי "תעשה" ולא מן העשוי?

כלומר, לפנינו שתי שאלות: האחת, האם **בית קבע שהפכוהו בימי החג לסוכה נפטור מחיוב מזוזה**? והשאלה השנייה היא: בהנחה שהתשובה על השאלה הראשונה היא **חיובית**, והבית פטור מחיוב מזוזה בימי החג, האם אין צורך לעקור אותה המזוזה לאחר החג ולחזור ולקובעה **מחדש בברכה**, דאל"ה הוי **תולמ"ה [תעשה ולא מן העשוי]**?

"הפרי מגדים" הנ"ל במשבצות זהב כתב במפורש בהמשך הדין **שמזוזה בסוכה – פטור**. והוסיף: ומשמע חדר של כל השנה שדר בו תמיד. ובסוכה, מסיר הגג, אפ"ה **בסוכות פטורה**, דבשבעה ימים לאו קבע מיקרי. וכה"ד ה"משנה ברורה" בסי' תרכ"ו, ס"ק כא.

כלומר, לדעת הפרי מגדים אזי אה"נ, גם בית קבע, שהפכו לסוכה, **פטור בימי החג מחיוב מזוזה**.

ועל בסיס הדברים הללו כתב באמת, ה"שערי תשובה" בסי' תרכ"ו ס"ק ג' בשם ה"פרי חדש" בתשובה, שלפי זה אנחנו מגיעים מכאן **לשאלה השנייה**. ואכן, לאחר חג הסוכות, כאשר מפרקים את הסוכה וחוזרים ומקרים את החדר בגג המקורי, אזי יש להסיר את המזוזה ולחזור ולקובעה בברכה.

כלומר, אם התשובה על שאלה מספר אחת היא חיובית, והחיוב של הבית מופקע מחיוב מזוזה, כאשר הפכוהו לסוכה בימי החג, טוען הפרי חדש שה"ה שהתשובה על שאלה מספר שתיים גם היא חיובית, ויש לעקור את המזוזה בגמר החג, ולחזור ולקובעה בברכה, לאחר פירוק הסוכה ועם החזרת התקרה המקורית.

דבריו אלו של הפרי חדש הובאו כמו כן ב"פתחי תשובה" ביו"ד רפ"ו ס"ק י"ג תחת הכינוי "גדול אחד".

ושם ושם, כלומר גם בשע"ת או"ח תרכ"ז ס"ק ג וגם בפתחי תשובה יו"ד רפ"ז ס"ק יג כתב בשם שו"ת "ארבעה טורי אבן" בסי' י"ד להגיב בתרתי כלפי הנחת היסוד של הפרי חדש.

ראשית, יש לומר שאף אם תימצא לומר שחיוב הבית פקע מחובת המזוזה, עקב הפיכתו בימי החג לסוכה. הרי שי"ל הואיל והמזוזה נקבעה בתחילה בהכשר, אין בכך בעיית "תעשה ולא מן העשוי", אם פקע החיוב וחזר. וכמו בגגון שהונח על הסוכה מפני הגשמים וכמו שכתב במפורש הרמ"א באו"ח בסי' תרכ"ז סע' ג. וע"ש במג"א בס"ק ז'. וכן הוא ב"לבוש" בסי' ט"ז בעניין ציצית בסע' ג, בהסבר דברי מר"ן השו"ע שם שכתב: טלית מצוייצת כהלכתה שחלקה לשתיים, ובכל חלק יש בו שיעור להתעטף ונשאר לכל אחת מהם ציצית אחת או שתיים, אין בו "תעשה", ולא מן העשוי. והסביר "הלבוש": שהרי מתחילה, כשנעשו אלו הציצית, נעשו בכשרות. וגם עכשיו, כשנחלקה, נשאר כל אחת בטלית שהוא כשר לציצית שיש בה ארבע כנפות. ולא גרע מטלית חדשה שעושים בה ציצית בתחילה, אחת או שתיים ואחר כך מוסיפים עליהם להשלים, אף על פי שמפסיק זמן רב ביניהם. הכא נמי לא שנא. ע"כ. זוהי הטענה כלפי השאלה השנייה שעמדה בפנינו.

טענה שנייה בפיו של שו"ת "ארבעה טורי אבן" הנ"ל כלפי ה"פרי חדש" ביחס לשאלה הראשונה. והיינו בית קבע שהפכו לסוכה, האם פקע חיובו מדין מזוזה. ובכן, לדעת "ארבעה טורי אבן" התשובה שלילית. והסברה לכך פשוטה: סוכה, איננה סיבה לחיוב מזוזה. אך מאן יימר לן שיש בה כח להפקיע מחיוב ולפטור? כלומר, מאחר וסוכה היא דירת עראי וכנ"ל, הרי שאין בה כח לגרום חיוב מזוזה. ברם, כמו כן אין בכוחה להפקיע מחיוב, שהיה קיים כבר.

בשיטה זו שסוכה איננה מפקיעה מחיוב מזוזה של בית קבע הלכו מלבד השו"ת הנ"ל גם ה"מטה אפרים" בס'י תרכ"ה סע' כז, "דרך החיים", "מקדש מעט" בהל' מזוזה בס'י רפ"ו ס"ק לז, קיצור שו"ע ס'י דק"ל סע' ה, "ערוך השולחן" יו"ד רפ"ו סע' זד, שו"ת מהר"ש גרינפלד ח"ב ס'י ע"ה.

ולעומתם, דעת ה"בכורי יעקב" בס'י תרכ"ה ס"ק ד, שו"ת "כתב סופר" יו"ד ס'י קל"ט, שו"ת "שואל ומשיב" מהדו"ג ח"ב ס'י קסו, "כף החיים" תרכ"ו ס"ק מה כשיטת הפר"ח הנ"ל לפטור סוכה כזו בימי החג ממזוזה.

ובשע"ת בס'י תרכ"ו ס"ק ז הכריע שהרוצה לצאת ידי ה"פרי חדש", שיטול לאחר החג את המזוזה ויחזור ויקבענה בלי ברכה.

אך למעשה, הכריעו האחרונים בדורנו שאין צריך בכך, כי טענת החולקים היא טענה מוצקה: והיינו אין בכוחה של מצוות סוכה להפקיע מחיוב מזוזה של בית קבע, שהפכו בימי החג לסוכה. ועיין בשו"ת "שבט הלוי" ח"ב בס'י קנ"ג.

ברור שלפי היסוד הראשון, שהזכיר בשו"ת "ארבעה טורי אבן", שהואיל והמזוזה נקבעה בזמן החיוב, לכן גם אם תימצא לומר, שבמשך ימי החג פקע חיובה, אין בכך לאחר החג החסרון של תעשה ולא מן העשוי, הרי שאם קבעו מזוזה בחוה"מ או בערב החג לאחר הסרת גג, כאן אכן, יהא צורך להסיר את המזוזה לאחר החג ולקבוע אותה שוב. שכן, בכהאי גוונא לא היתה לה בכלל שעת הכושר. ולא היה לבית רגע של חיוב. וכ"כ בשו"ת "שבט הלוי" ח"ב בס'י קנ"ג. אלא שגם כאן יקבענה בלי ברכה. וזאת, משום שלדעת שו"ת מהר"ש גרינפלד הנ"ל בח"ב בס'י ע"ה אזי גם כשקובע מזוזה בחוה"מ, מכל מקום, מכיוון שאותו חדר נתייחד מכבר לדירה, תו לא פקע מיניה חיוב מזוזה. והוא מסיים שם וכותב דאפילו תלמידי חכמים ובעלי הוראה, לית מאן דחש ליה להחמיר ולהוריד המזוזה לאחר החג, כדי לקובעה מחדש.

למחלוקת זו: האם בית קבע שהפכו לסוכה מופקע ממזוזה בימי החג או לאו, ישנה השלכה נוספת: ב"ביכורי יעקב" ב"תוספת ביכורים" בס'י תרכ"ה ס"ק ד כתב שמי שיש לו שני חדרים זה לפני זה אם הולך מחדרו לסוכה, פתח הסוכה צריך מזוזה משום חדרו. והוא באר: שמכיוון שחיוב המזוזה הוא מחמת החדר, שכן הסוכה פטורה ממזוזה, לכן אף שבכל ימות השנה המזוזה קבועה בצד ימין הכניסה מהחדר לסוכה, מכל מקום, בערב החג צריך לשנות ולקבוע את המזוזה בצד ימין של הכניסה מהסוכה לחדר.

וברור, שדברים אלו הם לשיטתו, דסבר כ"הפרי מגדים" ו"הפרי חדש" וסייעתם שחדר שהפכוהו לסוכה פקע ממנו חיוב מזוזה.

ואולם, לשיטת ה"ארבעה טורי אבן" ושו"ת מהרש"ג וסייעתם שגם בסוכות לא פקע חיוב מזוזה מן החדר, כי אין בכוחה של הסוכה אמנם לחייב במזוזה. אך כמו כן אין בכוחה של מצווה זו להפקיע מחיוב סוכה. אם-כן ממילא, אין צורך לשנות את מיקום המזוזה. וכך הורה ובא הגר"ש ואזנר שליט"א בשו"ת "שבט הלוי" הנ"ל חלק ב' (ו"ד) קנ"ג.

ז. סוכה במרפסת

כמובן הדיון הנ"ל רלוונטי גם כלפי חדר ומרפסת, דקי"ל בדרך כלל, כשיטת ה"מהרי"ל" בס' צ"ד שפסק: פתח שבין הבית לחצר, אם אין לחצר פתח פתוח לרשות הרבים, אזי יש לקבוע את המזוזה, בימין הכניסה מן הבית לחצר, ששם הוא דרך בואו לחצר. וכך הובא להלכה בב"י יו"ד בס' רפ"ט. כלומר בתר פנימי אזלינן.

אם-כן, בסוכות יהא צורך לשנות את מיקום המזוזה "שמאלה", לפי מה שכתב ב"ביכורי יעקב" הנ"ל.

לעומת זאת, שיטת ה"בית מאיר" היא דאזלינן בתר חשיבות. ובכל השנה יש לקבוע את המזוזה שבין החדר למרפסת הסגורה בצד שמאל של היציאה למרפסת שהוא בימין הכניסה ממנה לבית. והסכים עמו ה"חזון איש" ביו"ד בס' קס"ח או"ק ה.

ולכאורה, לפי שיטה זו של החזו"א, אזי בניגוד לחדר שהפכו לסוכה, שהדגשנו שמנהג העולם הוא שלא לעקור את המזוזה לאחר החג ולקובעה מחדש, הרי שבמרפסת, יש כאן ספק ספיקא בצורך "להזיז" את המזוזה בימי החג שמאלה. ולחזור לאחר החג ולהחזירה בימין היציאה מן הבית אל המרפסת. שכן, ישנו ספק אחד: שמא סוכת החג פטורה ממזוזה וכהכרעת "הפרי חדש", ה"פרי מגדים", ה"משנה ברורה" וכנ"ל ולכן פקע החיוב מבית הקבע (= המרפסת) שהפכו לסוכה. והספק השני, שמא ההלכה היא כ"בית מאיר" דבתר חשיבות אזלינן ולא בתר פנימי.

וזהו ס"ס המתהפך: שמא הלכה כ"בית מאיר" וממילא, צריך שהמזוזה תהיה תמיד בצד ימין של הכניסה מן הסוכה (= המרפסת) לבית. ואת"ל שלא כן הוא, שמא בית

קבע שהפכו לסוכה מופקע מחיוב מזוזה. וממילא, החיוב של המזוזה כאן הינו משום הכניסה לבית.

ולכן, **במרפסת, נלע"ד שישנו יותר מקום לחייב את שינוי מיקום המזוזה בימות החג ולהחזירה למקומה לאחר החג.** בהנחה שכל השנה הננו נוהגים כשיטת המהרי"ל. ועיין עוד בנדון זה בשו"ת "יחווה דעת" ח"ד בס' נ"א.

ז. סיכום

בנושא של "תשבו", כעין תדורו נשאנו ונתנו בכמה נושאים והגענו למסקנות הבאות:

1. **אכילת עראי מחוץ לסוכה מותרת** מעיקר הדין. ברם, **שינת עראי, אסורה.**
2. **הפטור משינה בסוכה קיים רק במקום צורך גדול ביותר.** כגון: כשהקור עז, או כשקיימים סיכונים כלשהם.
3. **אשה שחוששת לישון לבדה בבית, יתכן ופוטרת את בעלה מן השינה בסוכה.**
4. **מי שזקוקה לסיועו של בעלה בהאכלת תינוקם בלילה, נראה דאיננה פוטרת את בעלה מן השינה בסוכה.**
5. **בפשטות, אישה הנמצאת בחודש התשיעי להריונה איננה "משחררת" את בעלה מן השינה בסוכה.**
6. **בסוכה מצומצמת לו ולבן אחד, נראה שאם שני הבנים מעל גיל בר-מצווה, שיטילו גורל בכל לילה, מי יישן בסוכה.**
7. **וכשיש בן גדול ובן קטן, נראה שהקטן יתחיל לישון בסוכה. ולכשירדם, יעבירוהו הביתה, והגדול יישן בסוכה תחתיו.**
8. **וכשהדיון הוא ביחס לאשתו ובנו הקטן, יתכן לומר שאשתו קודמת לבנו הקטן.**
9. **סוכה, היא דירת עראי ופטורה ממזוזה.**
10. **בית קבע שהפכו לסוכה, נראה דלא פקע מיניה חיוב מזוזה.**
11. **וממילא, אין צורך לעקור את המזוזה לאחר החג ולחזור ולקובעה מחדש. והרוצה להחמיר בכך, יקבענה בלי ברכה.**

12. וכן בחדר לפניים מחדר, כשהפך את החדר הפנימי לסוכה, אין צורך לעקור את המזוזה ולקובעה מחדש, וכנ"ל.

13. ואולם, בחדר הנפתח למרפסת, ישנו ספק ספיקא לחייבו "להזיז" את המזוזה בימי החג שמאלה ולהחזירה עם סיום החג ימינה. ואולם, יעשה כל זאת בלי ברכה משום ספק ברכות להקל. ואף בספק ספיקא אמרינן ספק ברכות להקל. כך מוכח משו"ת תה"ד סי' ל"ז ויעויין עוד ב"לחם חמודות" בתחילת הלכות ציצית לרא"ש בעניין טומטום ואנדרוגינוס לעניין ברכת הציצית. וכ"כ החיד"א בספרו "מחזיק ברכה" בסי' ז'. ועיין עוד בספר "שמח נפש" מערכת ס. לכן יראה להחמיר להעתיק המזוזה פעמיים: לפני החג ולאחריו ואולם מבלי לברך.